

Josep Clara

El cantó àcrata de Puigcerdà

Del juliol de 1936 al maig de 1937, la comarca de la Cerdanya va viure una dinàmica particular i esdevingué un cantó llibertari que va emprendre una sèrie de transformacions socials i polítiques al marge de l'aparell de l'estat republicà i de la Generalitat. El centre motor d'aquestes iniciatives revolucionàries fou Puigcerdà, on existia un nucli sòlid de treballadors afiliats a la CNT-FAI, que s'apoderà dels centres de decisió després que fracassà l'alçament militar a Barcelona. El domini del grup es va fer palès a tota la contrada, llevat de Bellver, poble eminentment republicà que presentava una altra estructura sòcio-econòmica.

Les accions dels àcrates de Puigcerdà van ser molt temudes i comentades aleshores, però tot i que hom les esmenta en llibres de caire general o de memòries personals, fins ara no havien motivat un tractament historiogràfic ampli, contrastat i desapassionat. El llibre que ara mateix acaben de publicar Joan Pous i Josep M. Solé omple un buit incomprensible, i mereix ja d'entrada una salutació cordial per l'empresa acomplerta.

Anarquia i república a la Cerdanya (1936-1939), editat per l'Abadia de Montserrat, és el títol d'aquest treball, que resulta força

més concretat en el subtítol: *El «Cojo de Málaga» i els fets de Bellver*. Perquè, al capdavant, aquests dos noms són els dos grans protagonistes del llibre: *el Cojo*, personatge capdavanter del moviment revolucionari, i *Bellver*, un poble més centrat que desafià el poder àcrata.

Pous i Solé, després de presentar breument la situació política a la Cerdanya dels anys trenta, descriuen el Bellver republicà i aporten moltes dades inèdites sobre la personalitat d'Antonio Martín Escudero, «darrer virrei de la Cerdanya», que no era de Màlaga, sinó de la província de Càceres, i a través de la premsa local, de la francesa i de fonts orals, ens aproximem a allò que fou el famós cantó llibertari.

El desafiament de Bellver i l'enfrontament del dia 27 d'abril de 1937, que ja coneixíem a través del fullet editat per l'ajuntament del mateix poble o les memòries dels diputats Viadiu i Canturri, és objecte de revisió, i hom posa en relleu les contradiccions dels historiadors i dels publicistes que s'hi han referit.

Finalment, els autors dediquen els capítols darrers a glossar la «normalitat» en plena guerra, la qual retornà a Bellver després de la

mort del *Cojo de Málaga*, i a assenyalar el final del poder àcrata a la comarca, que s'inicià amb la derrota de les forces que pretenien ocupar Bellver. Aquest final no va arribar però, a la Cerdanya fins després dels Fets de Maig, quan les forces d'ordre públic del govern estatal van aconseguir el control de la zona.

El llibre és molt crític envers l'actuació dels àcrates, i accepta en definitiva la versió dels veïns de Bellver. Per als autors, Antonio Martín, a part d'una acurada personalitat i d'exercir un liderat indiscutit, va tenir una actuació personal confusa. Hom posa també en relleu que els anarquistes de Puigcerdà ignoraven completament la llengua i la cultura de Catalunya, i que el menyspreu als valors burgesos justificava, al seu entendre, qualsevol transgressió del que consideraven el vell món decadent.

Pierre Vilar, en el col·loqui internacional sobre la guerra civil espanyol celebrat a Barcelona el 1979, afirmava que «sociològicament, Puigcerdà, ou n'importe quelle «commune» rurale, ont autant d'intérêt, comme expérience, que Barcelona ou Madrid». El llibre de Pous i Solé i Sabaté ho corrobora plenament.